

IRENA DOUSKOVÁ - HRDÝ BUDŽES

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

groteskní román (próza, epika)

Literární směr:

poprvé vydáno r. 1998 – druhé autorčino prozaické dílo; česká literatura po roce 1989; jedná se o první dílo autorčiny volné trilogie (dále díla “Oněgin byl Rusák” a “Darda”)

Slovní zásoba:

převažuje nespisovný (hovorový) jazyk, resp. obecná čeština (“bílejší obličej”, “žádnej obrázek”), časté jsou vulgarismy, vzhledem k charakteru hlavní postavy také dětské výrazy

Stylistická charakteristika textu:

text poměrně přesně vystihuje mluvu (a slovní zásobu) 8-leté dívky → často nesprávný (přeházený) slovosled ve větách, chybné skloňování, apod.; výrazné humorné prvky; objevuje se přímá řeč; objevuje se přirovnání a ironie; vyprávění většinou probíhá v minulém čase; samotný text je často stylisticky neupravený

Vyprávěč:

vyprávěčem je samotná hlavní postava, 8-letá dívka jménem Helenka (přímý účastník děje)

→ vyprávění tak probíhá v -ich formě; občas se objevuje také vyprávění v -er formě (z pohledu vnějšího nezávislého pozorovatele děje)

Postavy:

HELENKA SOUČKOVÁ (FREINSTEINOVÁ): osmiletá zvědavá dívka, žákyně 2. třídy ZŠ; často je terčem posměchu (např. kvůli své nadváze), což v ní vyvolává komplexy; miluje divadlo (oba její rodiče jsou divadelními herci); silná autobiografická podoba s autorkou díla, resp. s jejím vlastním dětstvím; svého pravého otce nemá ráda, protože rodinu opustil a emigroval; sní o tom, že se přestěhuje do Prahy; KAČENKA SOUČKOVÁ-BRDOCHOVÁ: matka Helenky, divadelní herečka; PEPA BRDOCH: Helenčin nevlastní otec; BABIČKA DÁŠA: Helenčina babička; snaží se ovlivňovat její výchovu; DĚDEČEK FRANTIŠEK: Helenčin dědeček; s vnučkou má velmi hezký vztah, často ji vypráví příběhy a chodí s ní na procházky; PEPIČEK: mladší bratr Helenky; KAREL FREINSTEIN: pravý otec Helenky; emigroval, když byla malá; ANDREA KROUPOVÁ: herečka v divadle, způsobí výpověď Helenčiny matky; PANÍ UČITELKA KOLÁČKOVÁ: Helence i celé její rodině se snaží pomáhat; PEPIČEK: Helenčin bratr

Děj:

hlavní postavou je 8-letá dívka jménem Helenka → ostatní děti se jí smějí, že je tlustá, ale také kvůli jejím rodičům → jednoho dne slyší ve školním rozhlase báseň, díky které si vymyslí fiktivní postavu jménem Hrdý Budžes → vytváří si z něj svůj vlastní vzor, díky kterému má motivaci vypořádat se s posměšky svého okolí → Helenčini rodiče (oba divadelní herci) přicházejí kvůli svému nesouhlasu s komunistickým režimem o práci v divadle → mezitím si Helenčina babička dopisuje s jejím pravým otcem, který kdysi emigroval do zahraničí - v dopisech mu mimo jiné sděluje, jak probíhá Helenčina výchova (podle babičky špatně) → Helenka však dopisy objeví, její matka se následně s babičkou pohádá → rodičům se nakonec podaří získat angažmá v pražském divadle, celá rodina také společně slaví Vánoce → kniha končí, když Helenka vyhazuje fixy, které jí poslal její pravý otec ze zahraničí, rodina se také stěhuje do Helenčiny vysněné Prahy, sama Helenka odhaluje pravdu o Hrdém Budžesovi (nejednalo se o hrdinu, ve skutečnosti slyšela úryvek básně „Hrdý buď, žes vytrval.”)

Kompozice:

převažující kompozice vyprávění je chronologická = jednotlivé části děje na sebe časově navazují; objevuje se zde také retrospektivní postup vyprávění (= děj se vrací zpět do minulosti); dílo je rozděleno do 20 kapitol

Prostor a čas:

město Ničín, Československo; 70. léta 20. století - období tzv. normalizace

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

zachycení atmosféry normalizační doby i společnosti z pohledu malého dítěte; zdůraznění tragikomičnosti totalitní doby

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

vojska Varšavské smlouvy vstupují do Československa (1968); v Československu založena protirežimní Charta 77 (1977); pád Berlínské zdi (1989); Sametová revoluce v Československu (1989); sjednocení Německa (1990); rozpad Sovětského svazu (1991); vznik samostatné České republiky (1993), která následně vstupuje do mezinárodních organizací typu NATO (1999) a EU (2004)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

rostoucí nespokojenost s režimem těsně před a po roce 1968; vlna protestů a požadavků na zavedení svobody a demokracie ze strany veřejnosti (1989); nastolení demokratických principů (po r. 1989)

Kontext dalších druhů umění:

FILM: Miloš Forman (1932) – slavný český režisér, oceněný několika Oscary; HUDBA: Karel Gott (1939); Václav Neckář (1943); ARCHITEKTURA: Jan Kaplický (1937-2009) – český architekt žijící v Anglii

Kontext literárního vývoje:

česká porevoluční literatura (česká literatura po r. 1989) – ze starší generace byl aktivní např. Václav Havel (hra “Odcházení”), Milan Kundera (“Nesmrtelnost”) nebo tvůrce známých dětských básní Jiří Žáček (“Abeceda”), z autorčinych vrstevníků Michal Viewegh (román “Báječná léta pod psa”) nebo Jáchym Topol (román “Sestra”)

AUTOR

Život autora:

Irena Dousková (1964) – česká spisovatelka; narodila se v Příbrami do divadelní rodiny → poté, co se přestěhovala do Prahy, vystudovala gymnázium, poté pracovala jako knihovnice a asistentka → přijata na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy → r. 1989 studium úspěšně zakončila → místo advokátní praxe se však stala dramaturgyní, působila také jako novinářka (mimo jiné v Mladé frontě) → momentálně se věnuje výhradně vlastní literární tvorbě

Vlivy na dané dílo:

autobiografické prvky (vlastní zážitky a vzpomínky z dětství) - např. rodiče i ve skutečnosti divadelními herci; období normalizace a jeho specifika (po srpnu 1968); báseň Š.K. Neumanna („Hrdý buď, žes vytrval.”)

Vlivy na její tvorbu:

autobiografické prvky (vzpomínky na své vlastní dětství), totalitní režim v Československu; židovský původ její rodiny

Další autorčina tvorba:

v autorčině tvorbě převažují prozaická díla - ROMÁNY: “Oněgin byl Rusák”; “Darda”; “Goldstein píše dceři”, její literární prvotinou byla POEZIE: “Pražský zázrak”; “Bez Karkulky”; FILMOVÉ SCÉNÁŘE: “Micimutr” (filmová pohádka; 2011)

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

DRAMATIZACE (divadelní inscenace): Divadlo Bez zábradlí (2003) - v hl. roli: Bára Hrzánová; Divadlo Píbram (2002; původní inscenace)

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

sama autorka na toto dílo navázala dalším románem “Oněgin byl Rusák”

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

knihy byla v době vydání velice úspěšná, pro autorku znamenala první velký literární úspěch → z díla se postupem času stal bestseller → dodnes je kniha všeobecně velmi známá a populární, navíc zažívá úspěch také na německém knižním trhu

Dobová kritika díla a její proměny:

literární kritika přijala román pozitivně a řadí ho mezi autorčina vrcholná díla

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

knihy popisuje nedávnou českou historii, nejen proto je její téma stále aktuální, stejně jako její zábavné zpracování

Srovnání s vybraným literárním dílem:

z hlediska prostředí a postav (příběhy malých dětí, částečně školní prostředí) můžeme za podobné dílo označit např. román Karla Poláčka “Bylo nás pět”, který se však odehrává v jiném historickém období

...A potom jsem se chtěla ještě chvíli dívat a čmúchat snít, ale najednou jsem viděla, že za výlohou stojí Olinka Hlubinová a hrozně se na mě mračí. Měla dlouhý bílý šatičky a bílejší obličej a držela v ruce čtvrtku, na který nebyl žádný obrázek a byla taky jenom bílá. A já jsem chtěla utéct, ale nešlo to. Olinka řekla: „Vrat' mi moje vodovky, nebo tě budu strašit, dokud taky nebudeš mrtvola.“ A já jsem řekla: „Olinko, prosím tě, nezlob se. Já jsem ti žádný vodovky nevzala. Vždyť já vůbec nejsem z vaší třídy. Já mám jenom ty starý, co mi dala Kačenka do první třídy.“ „Někdo mi ukrad vodovky a já teď nemůžu malovat,“ řekla Olinka a byla dost naštvaná. „Tak já ti dám svoje, jestli chceš,“ řekla jsem a sundala jsem si aktovku a dala jsem je Olince. „Tak dobře, a přisáhej, že nikdy nebudeš kreslit tak hezky jako já,“ chtěla Olinka. „Přisáhám!“ Přisahala jsem a honem jsem utíkala domů, protože už to šlo. A dvakrát jsem upadla....